

Hoe later op de avond

Sinds zijn doorbraak als zanger van het betere Nederlandse lied was de naam Edwin Rutten een begrip, maar dat betekende niet dat hij volle zalen trok met het genre waar ‘teenagers’ bij wegdroomden of uit hun bol gingen. Bij voorkeur trad hij op in rokerige jazzclubs, zoals hij drie avonden per week in de mooie Lido-jaren had gedaan, maar dat leverde niet genoeg op om van te leven. Het AVRO-programma *Rhythm en Blues* waarin hij gedurende een half uur ‘plaatje praatje’ deed, was in 1966 al gestopt.

Het is dat je applaus van radioluisteraars niet kunt horen, dat zou van april 1970 tot september 1974 oorverdovend zijn geweest op de late avonden waarop zijn stem (of die van Wanda Stellaard) via de middengolf huiskamers binnenkwam. *Hoe later op de avond* werd om de andere week op zaterdag (van 22.40 tot 23.05) door de VARA-radio uitgezonden. Mooie jaren waren dat. De VARA beschikte nog over een budget waarmee Tony van Verre (tekst) en Harry Bannink (muziek) aan het werk konden worden gezet. Het duo kreeg de opdracht om de vaderlandse cultuur maandelijks met vijftig minuten gloednieuwe Nederlandse chansons te verrijken – een functie die omroepen destijds nog tot hun taak rekenden, maar in een grijs geleden al werd wegbezuinigd.

De tandem Bannink en Van Verre vulde eerder (van 1967 tot 1970) een half uurtje bij VARA-radio met *En dan heb je een chanson* gemaakt. Componist Harry zat aan de piano, tekstdichter Tony zong met onvaste stem zelfgeschreven liedjes. De laatste was de eerste om te erkennen dat zijn vocalen geen recht deden aan de inhoud van zijn vaak geniale verzen. Dat kon anders, dat moest beter. Zingen is een vak.

De zelfkritiek van de makers leidde tot *Hoe later op de avond*, het liedjesprogramma dat dertig jaar vruchtbare samenwerking tussen Harry Bannink (1929-1999) en Edwin Rutten inluide. De zanger schat dat hij minstens zestig van het ruim

drieduizend composities omvattende oeuvre van Bannink vertolkte. De bescheiden toondichter uit Enschede wist een verbluffende productie te koppelen aan het leveren van uitzonderlijke kwaliteit. Met een lager rapportcijfer dan een negen nam Bannink geen genoegen. Hij legde een welluidend tapijt onder vijf musicals (van Annie M.G. Schmidt en anderen), eenenvijftig theatershows (van Wim Sonneveld en anderen) en voorzag honderden radio- en tv-programma's van melodieën die klonken als een klok. Hij was betrokken bij zowat alle kijkcijferhits uit de jaren zestig en zeventig: *'t Schaep met de vijf Pooten*, *Ja zuster, nee zuster*, *Farce Majeure*. En hij verbond zijn naam aan het allerbeste dat de Nederlandse televisie voor de kijkbuiskinderen in petto had: *De Stratemakeropzeeshow*, *Sesamstraat*, *De film van Ome Willem*, *Klokhuis*, *J.J. de Bom voorheen De Kindervriend*.

Tekstschrijver Tony van Verre (1937-2000) woonde net als Bannink in het holst van de provincie, in zijn geval in het Zeeuwse Veere. Zeldzaam dubbeltalent. Van Verre combineerde het smeden van liedteksten met het vervaardigen van indringende radioportretten op een manier die niet eerder de ether in ons land bereikte. In zijn hoedanigheid van radiomaker nodigde hij in de zomer van 1975 Gerard Rutten vier dagen bij hem thuis in Veere te logeren uit. Na een stevig ontbijt (eieren met spek) gingen de mannen aan de slag. Hun inspanningen leverden een acht uren monoloog van Rutten senior op, die Van Verre op zijn montagetafel, thuis op de zolder, bekwaam reduceerde tot drie maal tachtig minuten die de VARA op achtereenvolgende zondagochtenden uitzond: *Subsidie bij elkaar fietsen* (deel een), *Verdacht van spionage* (deel twee), *Wat is gesodemieter, vroeg de koningin* (deel drie). 'Tony van Verre ontmoet', heette dat programma. Zijn vragen had hij er uitgeknipt, stiltes werden gevuld met het geluid van golven of het gekwetter van vogels in zijn tuin.

Terwijl pa Rutten op zondagochtend zijn hart uitstortte bij VARA-medewerker Van Verre, zong zoon Edwin de avond tevoren voor de VARA-microfoon chansons van liedjesmaker Van Verre.

In juni 1974 kwam na drie seizoenen een einde aan *Hoe later op de avond*, waarna de tandem Bannink en Rutten nog tot mei 1975 – zelfde tijd, zelfde golflengte – door hobbelde met het liedjesprogramma *Twee bij twee*. Later dat jaar verscheen een jaar later bij wijze van toegift op het eigen Varagram-label de elpee *Hoe later op de avond*. De hoes toonde de zanger in zijn meest glamoureuze pose, zittend in rieten stoel met hoge leuning, gekleed in een kostuum van zeeblauw velours, dat in die dagen ongetwijfeld heel modieus werd gevonden. De meeste van de tien verklankte liedjes klinken allerminst gedateerd. Met de vertolking van *Hé pap* (met vragen die opborrelen bij een peuter die de wereld verkent) krijgt Edwin Rutten vijftig jaar nadat het lied in première ging nog steeds de handen op elkaar: ‘He, pap wat is dit, he pap hoe heet dat? Hoeveel is oneindig / waarom is ’t water nat? Hoe hoog is de hemel / hoe zwaar weegt de maan / waar komen de babies vandaan? Waarom moeten meneren zich elke ochtend scheren? Waarom zijn groene appels nog niet rijp?’

De hymne aan de *Autoloze zondag* (van 18 november 1973 tot 15 januari 1974, als gevolg van de olieboycot door Arabische landen in antwoord op het pro-Israëliëse Nederlandse beleid) heeft de tijd niet doorstaan (‘Heerlijk autoloze zondag... kop chocolade, boek uit de bibliotheek... zalige zorgeloze autoloze zondag, heerlijkste dag van de week... de auto staat te glimmen bij het trottoir... maar we warmen ons wel aan elkaar... ’), maar ligt nog steeds soepel in het gehoor. De ballade *Adam en Eva* graaft nog dieper in de geschiedenis en behelst een vrijzinnige hervertelling van het scheppingsverhaal. ‘Adam leefde lang geleden... eenzaam in de tuin van Eden... met de zegen van de Heer... wat verlangt een mens nog meer... hij liep lekker in z’n blootje, baadde zon en baadde pootje... in het water van de beek... zingt hij dagen van iedere week... Adam leefde zonder zorgen tot hij op een zekere morgen... plotseling ontdekte dat... elke man een wijfje had!... Hij zei: Heer, ik wil niet klagen... maar ik zou u willen vragen... onderdanig en beleefd of u voor mij niet een vriendinnetje heeft... Goed, zei God, ik zal m’n best doen, maar je

moet wel zelf de rest doen... ik zal zorgen voor een vrouw die haar leven deelt met jou.. / Adam liep van pret te zingen en kocht twee verlovingsringen... / Loof de Heer, ik krijg een wijf! 't Is niet meer dan een rib uit m'n lijf! / En toen Adam lag te slapen heeft de Heer de vrouw geschapen / 't Werd een droom voor iedere man / Alles d'rop en alles d'r an/ Ze leefden zeer tevreden samen in de tuin van Eden / totdat Eva op zekere dag de boom met de appelen zag / Eva dacht: wat kan het schaden / aan een boom zo vol geladen / schoon de heer het mij verbiedt / mist men een twee appels niet / Eva brandde van verlangen toen ze al dat fruit zag hangen / ze nam een hap terwijl ze zee: "An Apple a day / keeps the doctor away..." / Toen was het uit met het goede leven / het paradijs werd opgeheven. / Door die appel, zo u weet / werken wij ons in het zweet... / door het plukken van een appel werken wij ons nu te sappel... / het is vandaar dat ik beweerv... snoep verstandig, eet geen appel / maar een peer!' De liedjes van Tony van Verre zaten perfect in elkaar. Alles klopte.

In het kielzog van de elpee *Hoe later op de avond* verscheen in het najaar van 1974 nog de single *Toch is 't klote zonder jou*. Tekst Tony van Verre, muziek Harry Bannink, zang Edwin Rutten. 'Al bloeit de appelboom / En is de hond ontzettend trouw / Al groeit het gras gewoon / En blijft de lucht bijzonder blauw / Toch is 't, toch is 't klote zonder jou.' Bij de KRO en NCRV mocht het nummer niet gedraaid worden. Het label De Elf Provinciën, gespecialiseerd in het Nederlandse lied, bracht het plaatje ijlings opnieuw werd uitgebracht nadat de zanger het vermomd als treinconducteur had gezongen in de vierde aflevering van de tegendraadse VPRO-serie *Van Oekel's Discohoek*.

Kenners herkenden op slag zijn talent, maar daar schoot Edwin Rutten weinig mee op zo lang hij in de hoek van de *artist's artist* zat. Hij was blij met elke kruimel die zijn kant op rolde, maar daar hield hij onvoldoende aan over om een gezin van te onderhouden.

In het voorjaar van 1973 belde Joop Koopman, hoofd amusement bij de VARA-radio. Onlangs had de omroep diens

functie uitgebreid met de chefschap over het televisieamusement. Koopman had destijds het radiodebuut van de 17-jarige Edwin bij het Metropole Orkest met zijn bronzen stem bij de luisteraars geïntroduceerd. Zoiets scheidt een band.

‘Joop, ik wil dat je er met niemand over praat, anders gaat het een eigen leven leiden,’ zei Edwin. ‘Ik zit financieel aan de grond, ik moet iets verdienen. Weet jij niks voor me? Zou ik bijvoorbeeld een keer mee kunnen doen aan Componistenportret?’ Dat was een terugkerend onderdeel van het wekelijkse tv-programma *Zomaar een zomeravond*. In elke uitzending werd leven en werk van een andere bekende componist belicht.

‘O, ik dacht dat je het enorm druk had,’ antwoordde Koopman. Misschien was dat juist zijn probleem: hij werd weinig gevraagd omdat de indruk bestond dat hij teveel om handen had om op afroep beschikbaar te zijn.

Die zomer zong hij in twee afleveringen een Componistenportret, waaronder een duet met de toen 75-jarige Sylvain Poons.

De optredens bleven niet onopgemerkt. De zanger vergeleek zichzelf met een locomotief die wat moeizaam op gang kwam, maar eenmaal op stoom gekomen in sneltreinvaart voortraasde.

De NCRV schakelde hem kort na die Componistenportretten in bij de *Goeie Ouwe Koffergrammofoon*, een kreukvrij programma waarin de eminente jonkheer Paddy van Riemsdijk liedjes uit het tijdperk van de 78-toerenplaat aan elkaar praatte. Rita Hovink, Thérèse Steinmetz, Frits Lambrechts, Jacco van Renesse, het komische duo Mini & Maxi – zowat iedereen die iets voorstelde in de lichte muzen deed mee. Kitty Knappert voerde de regie. Voorafgaand aan de opname van de tweede aflevering trok Edwin Rutten een verongelijkt gezicht. ‘Nou,’ begon hij, ‘Ik heb het programma gezien. Hoe vonden jullie het?’ Ze vonden het allemaal leuk, leuk, leuk. Waarop hij: ‘Ik vond het, ik vond het...’ Even slikken om de spanning op te voeren. ‘Het viel me

op dat Thérèse Steinmetz vaker close-ups dan ik. Ze had bovendien een liedje meer.’ Er viel een doodse stilte. Alleen Mini & Maxi hadden in de gaten dat Edwin de draak stak met de *jalouzie de metier* die in sectoren van het artiestenvak periodiek aan de oppervlakte komt. Wat niet wegnam dat die liedjes uit de oude doos best nog steeds een genot zijn om naar te luisteren. Er werd een – achteraf op cd heruitgebrachte - lp van geperst, waarop Edwin Rutten te horen is als zanger van *Hey ba ba rebop* en *Miss Annabella Lee*.

Eveneens in 1973 dook hij op in de equipe die Nederland zou vertegenwoordigen tijdens de twaalfde aflevering van het Nordring Songfestival dat rechtstreeks door West Europese radiostations werd uitgezonden. Terugblikkend plopt een herinnering als een kurk van de fles, een voorvalletje dat hilariteit wint naarmate de tijd verstrijkt: ‘Op de avond van de eerste ronde van dat festival zaten we gezellig te eten in de kantine van theater De Meerpaal in Dronten. Halverwege het toetje schoof Pim Jacobs zijn stoel naar achter, stond op en zei: “Sorry jongens, ik moet er vandoor. Ik heb Rita beloofd dat ik de krullers erin zou zetten.” Ik vond dat aandoenlijk, die volslagen toewijding aan Rita Reys.’ *Europe’s First Lady of Jazz* betrad ooit de AVRO-studio waar Edwin Rutten en zijn kompaan Rogier van Otterloo op het punt stonden het lied ‘Ik zing dit lied alleen voor jou’ op te nemen. Op de vraag welke song zij daarna dacht te gaan zou vertolken, antwoordde de diva: ‘Wat ik voel.’ Leermomentje voor de aanstormende zanger: je moest dus zingen wat je *voelde*, zo had hij daar eerlijk gezegd nooit over nagedacht. Overigens: als Rita in het vuur van een prachtlied haar stem naar de hoogste registers stuwde, maakte ze een korte, neerwaartse beweging met de microfoon en bijna niemand had in de gaten dat ze de betreffende noot domweg oversloeg. Zo deed je dat dus. Leerzaam.

‘Rita Reys was enig.’ Neem dat gezamenlijke optreden in Groningen. Hij voor de pauze, zij erna. Applaus! Aan het einde van de avond kondigde zij, ster van de show, een verrassende bonus aan: ‘Misschien is het voor Edwin wel leuk om een duetje te

zingen.’ Alleen kenners merkten op dat hij het podium kwam opsloffen met ietwat hangende schouders en de slepende tred die het loopje van Pim Jacobs kenmerkte. Dat duet was natuurlijk tevoren afgesproken. Daarna eiste de vedette het podium weer op voor de grande finale, haar allerlaatste toegift: *What’s it all about, Alfie* – met als voorspelbaar slot de hoge noot die de microfoon nooit zou bereiken. ‘Super. Meesterlijk. Een vakvrouw!’

Een verslaggever van het socialistische dagblad *Het Vrije Volk* informeerde in oktober of de ‘veelzijdige vocalist’ zichzelf als ‘artiest’ zag. De geïnterviewde reageerde alsof hij door een adder was gebeten. ‘Artiest? Dat vind ik een afschuwelijk woord. Nee, zanger. En straks misschien zanger-presentator.’ De KRO had hem namelijk gevraagd om drie (later vier) middagen per week het razend populaire *Van twaalf tot twee* te presenteren waar dagelijks twee à drie miljoen luisteraars op afstemden. Interviews, muziekje, spelletje, beschouwinkje en informatie wisselden elkaar in hoog tempo af. Hij was zo frequent in deze rubriek te gast geweest voor het zingen van een lied, dat hij uiteindelijk als lid van de familie werd beschouwd. Logische dat ze zijn kant op keken toen ze iemand zochten die de microfoon kon overnemen van de drukbezette Ted de Braak, die met zijn one-man-show *Tête à Ted* volle theaterzalen trok. ‘Definitief de plaats van Ted de Braak innemen, ik weet niet of ik het kan,’ bekende de opvolger in *Het Vrije Volk*. ‘Ted deed het echt goed. Ik zal het niet op zijn manier doen. Als ’t niet lukt, dan moet ik er gewoon mee ophouden. Dat is het uitgangspunt bij alles wat ik doe. Je leeft bij de gratie van het publiek.’ De verslaggever wilde weten of de presentator zou blijven optreden als zanger. Hij: ‘Ik ga gewoon door. Zingen in programma’s als *Muzikaal Onthaal* en we zijn bezig met een eigen tv-show van 35 minuten voor de VARA die in maart op het scherm komt.’

Op woensdag 7 november 1973 meldde het *Algemeen Dagblad* paginabreed: ‘Edwin Rutten gaat een ander vak leren.’ Een verslaggever was er de vorige dag getuige van geweest hoe de zanger zijn vuurdoop als presentator maakte. ‘Nog een beetje

bedeesd, maar erg vriendelijk brabbelde hij in het begin iets over “een hele eer” en “grote verantwoordelijkheid” en vroeg hij zijn publiek hem “een kontje te geven”. Deze in hippische kringen gebruikelijke zegswijze om iemand op het paard te helpen, leverde een daverend applaus op. De Brabantse madammekes uit Dongen en Bergen op Zoom wilden Edwin best zijn eerste kontje geven en samen volbrachten ze de twee uur dan ook in ontspannen sfeer. Toch erkende Edwin Rutten direct na de afloop van de uitzending dat hij wel een beetje nerveus was geweest. Hij zei: “Ach, er is maar één programma het eerste, en er is maar één week de eerste en er is maar een maand de eerste. Natuurlijk ben je een beetje zenuwachtig, dat heb je altijd. Maar ik was niet nerveus omdat het slecht zou zijn voorbereid, want ik had me er erg goed op geprepareerd. En dan gaat het best. Bovendien is het me voortreffelijk bevallen. En dat is iets anders dan dat het voortreffelijk is gegaan. Als ik tussen die twee moet kiezen, hou ik het bij het eerste.”

Terugkerend hoogtepunt was het telefoonspelletje *Raden maar*, met Kees Schilperoort die luisteraars liet gissen naar de herkomst van een bepaald geluid. Hij had soms erg veel woorden nodig om zijn punt te maken, zulks tot ergernis van Piet Zonneveld van huisorkest de Boertjes van Buut’n die voortdurend vreesde dat de arrangementen die hij zo zorgvuldig had voorbereid aan tijdgebrek ten onder zouden gaan.

Presentator Edwin nam zichzelf en de luisteraar volstrekt serieus. Tegen het *Algemeen Dagblad* zei hij (‘stevig rokend en vlot vertellend’) dat elke presentator een aanloopperiode nodig heeft. ‘Het hele eerste programma is voor mij op de band opgenomen. Dat ga ik thuis in mijn kamertje helemaal afluisteren. Ik vind wel dat je jezelf een kans moet geven. Je moet een risico nemen als je eraan begint, maar of het lukt bepalen de mensen in de zaal en thuis. Het is erg jammer als het mis zou lopen, maar het enige wat je dan moet zeggen is: alé, en verder gaan met zingen. Lukt het wel, dan kun je met zo’n programma een grote vakmatigheid opdoen, een kant leren van het vak dat “Hilversum” heet.’ Het

presenteren ging hem makkelijk af. Gevraagd of de rubriek veel voorbereiding eiste, zei hij: ‘Van de zangers en zangeressen weet ik de meeste dingen wel, maar als ik een gast krijg die over fluoridering van het water komt praten, dan lees ik over dat onderwerp eerst wel een boekje.’

Op dinsdagavond 1 juli 1974, precies een jaar nadat hij daar de subrubriek Componistenportret in *Zomaar een zomeravond* had volgezongen, presenteerde hij – ongetwijfeld andermaal op voorspraak van de hem gunstig gezinde Joop Koopman - dat luchtige zomeravondprogramma zélf. Liedje, muziekje, interviewtje, infotainment, publiek, applaus. Een ongewis avontuur, want een dramatisch lage kijkdichtheid zou ook een nadelig effect op zijn andere activiteiten kunnen hebben. ‘Ik geef mezelf zoals ik ben,’ zei hij in het *Algemeen Dagblad*. ‘Het is beslist geen acteren. Voor de radio is het wel gelukt, dat kan ik zonder opschepperig te zijn wel zeggen. Maar nu komt er beeld bij.’

De tv-recensenten hadden aanvankelijk nauwelijks oog voor de flair waarmee hij er zich op het scherm doorheen sloeg, maar toonden zich verbaasd over het gemak waarmee de man van de ene naar de andere omroep hopte. In een medialandschap dat zeker in de jaren zeventig nog het meest verzuild van Europa was, moest een persoonlijkheid die bij zo’n beetje alle zendgemachtigden opdook, oppassen voor *over exposure*. ‘Onbegrijpelijk dat de VARA hier Edwin Rutten voor heeft gevraagd, die wie we kennen van *Van twaalf tot twee*. Er kleeft een KRO-imago aan hem,’ sneerde de televisierecensent van *Het Parool*. Maar Edwin kwam als freelancer in principe op bestelling voorrijden bij elke opdrachtgever uit Hilversum. Gezien het succes in 1974 presenteerde hij *Zomaar een zomeravond* in de twee warmste maanden van 1975 wéér.

Nu hij meervoudig had bewezen dat hij niet alleen aardig kon zingen, maar bovendien als anchorman een potje bij de kijkers kon breken, zwaaiden steeds meer studiodeuren voor hem open. In *De Blanke Top* mocht hij KRO-medewerkers de ruimte geven om

zich van een andere kant te laten horen dan luisteraars hen kenden. Voor de VARA trok hij tussen 1977 en 1981 met het kwartet van pianist Henk Westrus door het land om wekelijks een aflevering van *Zing zomaar simpel een melodie* op te nemen. Simpeler kon het inderdaad niet: een zaal vol lokale zanglustigen schalde uit volle borst mee met de 'vrolijke liedjes' die Edwin Rutten ten gehore bracht: *Daar is de orgelman, Tulpen uit Amsterdam*, maar ook een selectie uit *Im Weissen Rössl* of *The Sound of Music*. Solisten konden zich in de strijd werpen en meedingen naar de Zilveren Haan Trofee.

VARA-producer Gé Gouwswaard had zich laten inspireren door het succesvolle BBC-programma *Sing Something Simple* waar de Cliff Adams Singers (vier vrouwen, twaalf mannen) van 1959 tot 2001 wekelijks een half uur liedjes uit de oude doos zongen. Tekst en melodie van de herkenningstune van *Zing zomaar simpel een melodie* waren ontleend aan het Britse voorbeeld.

'Soms namen we twee programma's op een dag op,' herinnert Edwin zich. 's Middags repeteren, 's avonds eerst met de ene club, daarna met de andere club opnemen. Dat was een geweldig geheister. Gouwswaard had de leiding. Produceren is heel eenvoudig, zei hij, achter elke naam gewoon een andere naam. Wat goed, dacht ik – totdat ik het wel had gezien met dat programma en liet weten dat ik wilde stoppen. Gé pikte dat niet. Ik presenteerde, ik zong, ik deed dit en dat. Hoe moest het nu verder met het programma als ik niet meer meedeed? Waarop ik hem herinnerde aan zijn eigen woorden: produceren is een koud kunstje, Gé. Achter elke naam een andere naam.